

Werkplekbegeleiding

'Samen opleiden moet een prioriteit worden voor iedereen in de school'

Tekst: Marijke Nijboer

Aankomende leraren varen wel bij een opleiding die grotendeels in de praktijk plaatsvindt, zegt Chris Kroeze. Hij is onderzoeker, lerarenopleider aan de HAN en begeleider van de ontwerpnetwerken van het Platform Samen Opleiden & Professionaliseren. De sleutel tot het succes? De student en zijn leervragen staan centraal. Volgens Kroeze, die zijn proefschrift schreef over begeleiding bij het opleiden in de school, leren studenten het meeste wanneer verschillende begeleiders

in de opleidingsschool bijdragen aan hun ontwikkeling. Verderop in het verhaal komt het perspectief van drie opleidingsscholen op het opleiden van studenten op de werkplek aan de orde.

De student observeert, draait mee met docenten, voert opdrachten uit en bespreekt met zijn werkplekbegeleider en schoolopleider (van de school) en instituutopleider (van de lerarenopleiding) hoe hij vordert met zijn leervragen. Hij/zij moet all-round worden gevormd; hij krijgt vakkennis mee, moet met leerlingen en een klas leren omgaan én als

Kennismaken, -nemen en -delen

mensen verder rijpen. Kroeze vindt dat daarbij zoveel mogelijk docenten van de vo-school een rol moeten spelen. "Studenten hebben een gastheer nodig die de weg wijst, beschermt, deuren opent, introduceert; een leermeester die onderwijst, uitdaagt, feedback geeft. Een raadgever die ondersteunt, adviseert, strategieën biedt. En een rolmodel die het juiste gedrag voordoet en de juiste houding en waarden toont, om maar een paar rollen te noemen. Dat alles kun je niet van één begeleider verwachten. Maar zo denken we vaak nog wel: doorgaans krijgt één persoon hier de uren voor. Het gaat erom dat die rollen vervuld worden vanuit de behoefte van de student. Dat lukt beter als deze zelf leert analyseren wat hij/zij nodig heeft. Datgene wat de aangewezen begeleider kan betekenen, kan worden aangevuld door anderen."

Dat studenten ook zelf begeleiders kiezen, heeft nog een voordeel: zo is de kans op een klik wellicht groter. Kroeze: "Ik ben studenten en begeleiders gaan bevragen en volgen en zag dat de mate waarin het klikt van grote invloed is op de effectiviteit van de relatie. Als het niet klikt, ervaren studenten de begeleiding niet zomaar als zinvol, ongeacht de kwaliteit van het repertoire van de begeleider." Kroeze schetst hoe een vo-school 's morgens met de studenten van verschillende opleidingen die daar komen leren en werken, een gezamenlijke start kan houden. "Sommigen gaan meelopen, anderen zelf lesgeven. Aan het eind van de dag bespreek je als groep: wat heb je gedaan en geleerd? Zo krijg je een traject op maat. Je zoekt mensen en leerwerkactiviteiten bij leerbehoeften. Je zegt tegen een collega: donderdag komen drie studenten bij jou kijken, omdat jij goed kan differentiëren." Het met meerdere personen opleiden binnen een vo-school staat nog in de kinderschoenen. "Maar bij de voorlopers zie je dat leraren het niet meer eng of gek vinden om kijkers in de klas te krijgen."

Opleiden kost inzet, maar de school wordt er óók beter van

Van senior docenten mag je verwachten dat zij een bijdrage kunnen leveren aan het opleiden van aankomende collega's, vindt Kroeze. Dus nodig je hen uit om die taak op zich te nemen. "Dat moet je vervolgens ook waarderen." Door met leraren en hun leidinggevenden in gesprek te gaan over de begeleiding, groeit de betrokkenheid. "Mensen moeten dit gaan zien als onderdeel van hun taak. Deze taak wordt ook besproken in hun functioneringsgesprek. Iedereen heeft het druk, maar als het opleiden in de praktijk een tweede primair proces wordt, moet het ook prioriteit krijgen. Dat moet de teammanager of schoolleider ook uitdragen. Lerarenopleidingen nodigen werkplekbegeleiders uit voor bepaalde bijeenkomsten. Dan moet de hele schoolomgeving zeggen: dat is belangrijk, jij moet daar naar toe. Nu hangt de betrokkenheid vaak af van die ene opleider en daardoor gaat het 't ene jaar goed, en het andere jaar niet. Samen opleiden zit nog een beetje in de hobbysfeer. Dit moet een prioriteit worden voor iedereen, van boven tot onder." Dat geldt wat hem betreft ook voor de lerarenopleidingen. "Die zeggen vaak: onze mensen zijn lerarenopleiders, dus bijdragen aan opleiden op de werkplek kunnen ze ook wel. Maar je kunt deze taak op veel verschillende manieren invullen en je moet er echt vaardigheden en kennis voor opbouwen."

Studenten opleiden kost inzet, maar daar krijgen de opleiders ook wat voor terug. "Als jij je beroep serieus neemt en vindt dat mensen het op een goede manier zouden moeten leren, is het fijn om daaraan bij te dragen", zegt Kroeze. "Het helpt mensen ook om bewuster te gaan werken. Ze gaan goede gesprekken over hun beroep voeren en krijgen beter zicht op wat zijzelf en hun collega's doen en kunnen." De school kan groeien door het opleiden. "Ik ken een directeur

Chris Kroeze

die jaarlijks alle studenten van zijn opleidingsschool uitnodigt. Hij bestelt een stapel pizza's en bij de maaltijd bespreken ze: wat valt jullie op? Waar kunnen wij van leren?" Veel scholen nemen bovendien de goede studenten na diplomering in dienst.

Hoe word je echt één opleiding?

Een belangrijke uitdaging voor een opleiding die door meerdere partijen wordt gedragen, is om in de beleving van de student één opleiding te worden. Kroeze: "In opleidingsscholen waar partners goed samenwerken, leren studenten meer. Maar opleidingsmodules zijn niet altijd aangesloten op de praktijk in de vo-school. En overleg kost tijd en is moeilijk te organiseren met zoveel betrokkenen. Toch is afstemming heel belangrijk, want beide partijen denken vanuit hun eigen perspectief."

De ontwerpnetwerken van het Platform Samen Opleiden & Professionaliseren zoeken manieren om met al die verschillende partners te komen tot een samenhangend curriculum. "Het werkt het beste om het leerplan voor de student in te vullen aan de hand van diens concrete leerdoel in relatie tot de plek waar hij leert." De student vormt met zijn begeleiders van vo-school en lerarenopleiding een 'driehoek' waarin ze samen bekijken wat de student zou moeten leren en wat daarvoor nodig is. "Opleiders denken vanuit het 'grotere plaatje' en dat perspectief heeft de student niet zomaar in beeld vanuit zijn concrete worsteling in de praktijk. In die driehoeken wordt vanuit de opleiding, de situatie in die bepaalde vo-school én het perspectief van de lerende gezocht naar de meest passende invulling van leren in de beroepspraktijk. Dat is goud waard." Hij schetst zo'n discussie. "Een student vertelt bijvoorbeeld dat twee leerlingen in zijn havoklas nooit meedoen. Dan legt een van de partners uit: dat is een differentiatieprobleem. Vervolgens bekijken ze: hebben we daar iets voor in huis of moeten we het maken?" Elke driehoek in de ontwerpnetwerken heeft inmiddels op deze manier een stukje curriculum ontwikkeld.

Meer weten over de werkwijze van het ontwerpnetwerk? Lees de publicatie 'Een samenhangend curriculum ontwerpen in de driehoek' op de website van het Platform Samen Opleiden & Professionaliseren.

Het is een kunst om de werkplekbegeleiding zo in te richten dat, op welke vo-school een student ook begint, de praktijk echt bijdraagt aan de opleiding. "Alle leersituaties moeten leiden naar startbekwaamheid", zegt Kroeze. "Maar de leersituaties zijn verschillend en je kan niet sturen wat er op school gebeurt. Voorheen werkten we met stagehandboeken en draaiboeken, maar die voegden weinig toe. Wat studenten tegenkomen op de werkplek, moet worden verbonden aan de opleiding. We weten nog niet goed hoe we dat moeten organiseren."

Natuurlijk zijn er afspraken over het einddoel. "Het begrip 'startbekwaam' is in algemene termen gedefinieerd. We moeten met elkaar bepalen wat dit precies betekent bij de betreffende leraar in opleiding. De partners moeten samen concreter invullen wat ze bijvoorbeeld verstaan onder 'kunnen differentiëren'. Ook al is dat in algemene opleidingstermen hetzelfde; per school kan de invulling anders zijn. De uitdaging is om recht te doen aan al die verschillende trajecten en te zorgen dat ze toch gelijkwaardig zijn."

Blijven leren, ook na diplomering

Scholen worden zich steeds bewuster dat leraren ook na hun opleiding nog begeleid moeten worden. Een diploma is slechts een startkwalificatie. Kroeze: "Op basis van onderzoeken naar het opbouwen van expertise kan je stellen dat je wel 8.000 tot 10.000 uur nodig hebt om een goede leraar te worden. De opleiding zelf kent zo'n 400 ervaringsuren. Na je diplomering ben je er dus nog niet. Binnen de opleidingsscholen wordt het leren van studenten en pas gediplomeerden op allerlei manieren aan elkaar gekoppeld." Wanneer leraren eenmaal vakbekwaam zijn willen ze vaak meer uitdaging. "Helaas zit er geen carrièreperspectief in beter lesgeven. Het is een leuke uitdaging om een rol

te hebben in de opleiding van collega's, maar daar zou je ook meer status en extra beloning aan moeten verbinden. Lerarenopleider wordt helaas nog niet gezien als serieuze specialisatie. Dat zou een mooi doorgroeiprofiel kunnen zijn."

De opleidingschool worstelt nog met diverse uitdagingen, maar het zal duidelijk zijn: Kroeze is een warm pleitbezorger. "Het is een grote luxe om te kunnen werken met vaste partners waarmee je afspraken kunt maken." Onderzoek¹ wijst bovendien uit dat leraren die op de werkplek zijn opgeleid, minder snel uitvallen. Dit is volgens Kroeze één van de redenen waarom ook het ministerie van OCW een groot voorstander is van de opleidingscholen.

Praktijkvoorbeeld 1

**Aspirant-Opleidingschool Zutphen:
'Koppel samen opleiden aan de
schoolontwikkeling: dan word je één lerende
organisatie'**

Binnen de aspirant opleidingschool Zutphen zijn de Zutphense vo-scholen, Hogeschool Arnhem en Nijmegen en Radboud Docenten Academie volop in ontwikkeling. Een werkgroep met acht schoolopleiders en drie instituutopleiders geeft het opleidingsprogramma vorm. Daarbij staan de speerpunten 'creatief denken en handelen in het onderwijs' en 'innovatief omgevingsgericht leren' centraal.

Leerwerktaken helpen de studenten verder in hun zoektocht naar hun persoonlijke identiteit als professional. Studenten bespreken hun individuele leerdoelen voor elk studiejaar tijdens een driehoeksgesprek met de school- of instituutopleider en werkplekbegeleider. De werkplekbegeleider heeft het meeste contact met de student, maar bij

de leerwerktaken is de hele driehoek betrokken. Projectleider Annelies Claassen: "We kijken samen hoe we een extra bijdrage kunnen leveren aan het opleiden van elke individuele student. Onze leerwerktaken passen bij het niveau van de verschillende stageperiodes. Studenten worden daarbij uitgedaagd om creatief te denken en de leeromgeving buiten de school te betrekken in hun onderwijs."

De eerstejaars, die stage lopen op verschillende scholen, doen samen een klein onderzoek naar het pedagogisch klimaat. Ze presenteren hun leeropbrengst op een creatieve manier. De eerste jaren werken de studenten vooral aan hun basisvaardigheden. "In het derde jaar krijgen ze een leerwerktaak waarbij de buitenschoolse leeromgeving is betrokken. Bij het ontwerpen van de leerwerktaak sluiten we zoveel mogelijk aan bij het curriculum van de opleiding."

De werkplekbegeleider en zittende docenten ontwikkelen zich net zo goed, ook met betrekking tot de twee speerpunten. "Dan leert de docent samen met de student. Dat geeft reuring in de school. Het is prachtig als je het samen opleiden echt kunt koppelen aan de schoolontwikkeling, dat je samen één lerende organisatie wordt." Maar dat is geen vanzelfsprekendheid: "Op elke school zijn er ook allerlei ontwikkelgroepen met andere dingen bezig. Ons streven is dat het één groot geheel wordt."

Tijdens het maandelijks leercafé bespreken de vierdejaars hbo'ers en universitaire studenten hun leervragen. Daar worden mensen uit de school bij gehaald die bijpassende expertise bezitten. Claassen: "De beta's en talenmensen vinden het prettig om op informele manier van en met elkaar te leren."

Annelies Claassen

1. Latham, N. I., & Vogt, W. P. (2007). Do professional development schools reduce teacher attrition?: Evidence from a longitudinal study of 1,000 graduates. *Journal of Teacher Education*, 58(2), 153–167. Zie ook: <https://www.platformsamenoopleiden.nl/wp-content/uploads/2017/11/artikel-onderzoek-Samen-Opleiden-VO-RuG.pdf>

Door fusies en reorganisaties zit er veel beweging in de scholen. "Het is onze ambitie om het samen opleiden hierin mee te nemen. En samen te blijven werken aan de kwaliteit van docenten van morgen en van ons onderwijs."

Praktijkvoorbeeld 2

**Academische Opleidingsschool Alliantie VO:
'Door bij meer leraren te kijken vinden
studenten sneller hun eigen stijl'**

Mensen opleiden om zelf leraar te worden hoort bij je vak, vindt Eveline van Dijck, werkplekbegeleider en geschiedenisdocent op het Citadel College in Lent. Op haar school begeleidt een opleidingsteam alle stagiaires. Maar het contact met alle leraren is ook belangrijk: de docenten in opleiding mogen 'altijd en overal' kijken of (delen van) een les geven. Van Dijck: "We doen het met z'n allen. Als een student moeite heeft met een bepaalde klas, geven we bijvoorbeeld als opdracht om die klas de hele dag te volgen. Dan kunnen ze onderzoeken waardoor leerlingen het bij Engels goed doen en bij wiskunde niet. Wij leraren doen dat onderling ook." Van Dijck: "Door achter in de klas te gaan zitten, zie je snel wat iemands leerpunten zijn. Bij de tussenevaluaties bekijken we de vorderingen."

Eveline van Dijck

Als zij in haar eentje een onzekere student zou moeten begeleiden, zegt Van Dijck, zou die zich misschien vastklampen aan haar manier van werken. "Nu gaat hij kijken bij meerdere collega's en vindt hij eerder z'n eigen stijl. We zien ook dat studenten sneller met eigen leervragen komen. Dat helpt ons bij de

begeleiding. En ik kan snel advies inwinnen wanneer een student iets lastig of juist erg makkelijk vindt. Er zijn heel korte lijnen met collega's, het opleidingsteam en de opleiding." Daardoor is deze manier van opleiden ook goed te organiseren, zegt zij. De meeste studenten zijn positief over deze manier van opleiden. Degenen die vooral te maken hebben gehad met vrij klassieke scholen, zijn verbaasd dat ze zelf mogen bepalen wat ze gaan leren. "Sommigen krijgen echter liever een lijstje met opdrachten. De ene student vraagt om een meer directieve benadering dan de andere."

Van Dijck is sinds kort betrokken bij het curriculumontwerp voor geschiedenis op de HAN en ziet daarin een mooie link met het opleiden van leraren. "Ik wil in het curriculum graag ook aandacht voor wat iemand een goede geschiedenisleraar maakt. Je kunt niet in vier jaar tijd leraar worden én alles van geschiedenis weten. Studenten moeten zich zelf de kennis eigen maken. Ik wil hen leren om op een bepaalde manier naar de geschiedenisonderwijs te kijken, daar de juiste vragen bij te stellen, goed met bronnen om te gaan en levendige en interessante lessen te maken."

Praktijkvoorbeeld 3

**Academische Opleidingsschool Midden-
Brabant: 'De samenwerking met andere
vo-scholen maakt ons allemaal sterker'**

Goede communicatie is een absolute voorwaarde voor het slagen van de opleidingsschool, zegt Harry Staps, schoolopleider bij de Bossche Vakschool en lid van het kernteam van de Academische Opleidingsschool Midden-Brabant. "Iedereen, ook de nieuwe leraren, moet in beeld hebben wat de opleidingsschool inhoudt

Tips voor opleidingsscholen

'Betrek iedereen in de school'

Chris Kroeze: "Bedenk een plan waardoor iedereen, van de conciërge tot aan de rector, zich verantwoordelijk gaat voelen. De studenten doen in hun laatste jaar een onderzoek, dat uitmondt in een presentatie of symposium. Vraag bijvoorbeeld collega's voor een jury en reik een prijs uit. Alle juryleden zijn het jaar erop enthousiast."

'Stel je school open'

Eveline van Dijk: "Je bent een docent in de hele school, niet alleen in je klaslokaal. Stel daarom je school open en leid samen op."

'Ontwikkel samen dingen'

Harry Staps: "Bij ons ontwikkelen de schoolopleiders van alle betrokken vo-scholen samen dingen. Je ziet dan allerlei verschillende talenten, waar alle scholen van kunnen profiteren."

'Ga niet te hard'

Annelies Claassen: "Ga niet te hard. De werkgroep en ik merken soms dat we teveel te snel willen. We hebben veel ambities, maar je moet alle partijen erbij houden. Blijf vooral ook in gesprek met de student. Samen leren we veel van en met elkaar."

en wat studenten op de opleiding en bij ons doen. En wanneer er iets op stapel staat, zorg ik dat mensen weten wat, waar, wanneer."

Deze opleidingsschool plant alle bijeenkomsten met de opleidingen op donderdagmiddag: bovenschoolse themabijeenkomsten, bijvoorbeeld over klassenmanagement; en ontwikkelbijeenkomsten op de eigen school waarbij individuele studenten worden ondersteund bij hun ontwikkelplan. Studenten en nieuwe leraren gaan samen naar intervisie en themabijeenkomsten. Staps: "De gediplomeerden hebben nog een aantal jaren nodig om toe te groeien naar vakvolwassenheid. Ze hebben ook tijd nodig om in de cultuur van een school te groeien."

Opleiden moet je samen doen, zegt Staps. En dat gaat in Midden-Brabant verder dan de schoolmuren. "Samen met de andere vo-scholen kunnen we zorgen voor een betere professionalisering. Bij ons ontwikkelen alle schoolopleiders samen dingen. De scholen profiteren echt van al die verschillende talenten."

Jarenlang werd de leerstof binnen de opleiding gebaseerd op competenties. De leeruitkomsten die hiervoor in de plaats kwamen, vormen nog een uitdaging. Staps: "Bij de invoering van de competenties duurde het enkele jaren voordat we daar grip op kregen. De omschakeling naar leeruitkomsten vergt opnieuw een stukje ontwikkeling. We zijn druk bezig om daar handen en voeten aan te geven."

De schoolopleider: "Het mooiste is als je het opleiden op de werkplek kunt verbinden met de professionalisering van de scholen op zich. Wanneer je de school een bepaalde kant op wilt ontwikkelen, is het fijn als je nieuwe collega's kunt aantrekken die die kant op willen groeien. Daar moet je dus al tijdens de opleiding aandacht aan besteden." Zo werd bijvoorbeeld het werken in een kernteam ingevlochten in de opleiding. Staps: "Het opleiden moet geen apart verhaal zijn, maar passen binnen de lijn die de school doormaakt."

Harry Staps